

Марина АНТОНЕЦЬ,
практичний психолог Хмельницької спеціалізованої школи I ступеня №30

Роль практичного психолога у супроводі проекту НУШ

Психолог НУШ не повинен брати участі у здійсненні виховної роботи, розробляти та впроваджувати програми з навчально-виховної роботи, адже він — не вихователь.

Не мусить займатися просвітницько-пропагандистською діяльністю (адже він — не ідеолог) та психофізичним розвитком, адже він — не дефектолог. А тим паче не повинен допомагати у виборі навчального закладу залежно від рівня психологічного розвитку.

Найбільше фахівців тішить, що зникла нереалістична вимога забезпечити індивідуальний підхід до кожного учасника освітнього процесу. Один психолог на 700 учнів, їхніх батьків та колектив учителів (за нормативами ставок) не в змозі це зробити.

Практичний психолог у школі змінюється: інновації потребують супроводу, психологічного моніторингу та ефективних рекомендацій, наріжним каменем яких завжди є особистість дитини, її гармонійний розвиток.

Нові завдання психологів

Медіація

Медіатор — це посередник у конфлікті, який допомагає досягти згоди. Будь-який шкільний конфлікт (протистояння учня та вчителя, груп дітей, колективне цькування, сварки серед педагогів тощо) — вибухонебезпечне явище. Тож виявляти та гасити його в зародку — спосіб забезпечити психологічний комфорт під час навчання. А ще психолог-медіатор має здобути таку саму репутацію, як у школах США: незалежна особа, що неупереджено розбирає мотиви та аргументи, а не «представник учителів». Лише тоді учні, які перебувають у конфліктних стосунках, почнуть довіряти та звертатися задалегідь. У більшості європейських країн психолог відповідає за шкільний клімат, що змушує його за допомогою профілактики дбати про безпеку та душевний комфорт учнів.

Психологічний супровід інклюзії

У кожній школі фахівець має підготувати учнів, а також їхніх батьків до здорової взаємодії з дитиною з особливими освітніми потребами (ООП).

Навчання антистресу

Психолог сприяє збереженню та посиленню психічного здоров'я. Ось таке, здавалося б, невідоме завдання. А зробити це реально, не огортаючи турботою кожну дитину (це, до речі, не завжди зміцнює), а навчаючи школярів справлятися зі стресом та напругою. У початковій школі ці навички можна розвивати в ігровій формі. Дитина має стати компетентною щодо власної психіки — хіба це не природно? І навіть дивно, що раніше дітям ніхто про це не розповідав.

Допомога вчителю

Не лише консультувати, а й робити таку собі психологічну експертизу: сприяти вчителям в опануванні

та розробці інноваційних освітніх програм і технологій. Дітей мають вчити щасливі умотивовані педагоги.

Психолог ставить такі завдання:

- навчити дітей способам саморегуляції;
- сприяти зняттю емоційної напруги;
- розвинути навички адекватного вираження почуттів;
- формувати навички знаходження конструктивних способів виходу зі складних ситуацій;
- сприяти підвищенню впевненості в собі і формуванню позитивної самооцінки;
- стимулювати інтерес дитини до емоційних переживань;
- формувати уявлення дитини про базові емоції і почуття;
- розвивати готовність дитини співпрацювати з однолітками.

Основні методи, методики, техніки:

- імітаційні та рольові ігри
- етюди
- елементи групової дискусії
- арттерапія
- техніки саморегуляції
- спрямована уява
- казкотерапія
- музикотерапія
- вправи для зняття напруги - релаксація, психогімнастика

Основні особливості здобувача освіти в адаптаційно-ігровий період (1-2 класи)

Варто зауважити, що спостереження адаптаційного періоду здійснюється з двома контрольними психодіагностичними зрізами з результатами рівня адаптації та сформованості позиції школяра.

У порівнянні з учнями контрольних груп, учні пілотного проекту в обох класах на кінець першого місяця навчання виявляли середні показники мотивації до навчання з переважанням ігрового мотиву.

На відміну від учнів контрольної групи, діти з НУШ за спостереженнями виявляли меншу організованість, водночас – кращу соціальну адаптованість, готовність до групової взаємодії.

На кінець першого півріччя показники адаптації учнів пілотних класів суттєво не відрізнялися від значень контрольної групи та складали:

- третина учнів – високий рівень адаптованості
- половина учнів – вище середнього та достатній рівень адаптованості.

На завершення першого року навчання учні усіх перших класів мали достатній рівень шкільної адаптації.

Творчий потенціал, здібності та розвиток учнів 3-го року навчання у НУШ

Застарілий поділ на «математичні» чи «гуманітарні» здібності дитини вже давно є спростованим. Разом з тим пошук креативних і сучасних методів, які б дозволили якнайкраще розкрити здібності кожної дитини, є ключовою необхідністю.

Традиційне дослідження проблеми інтелекту зазвичай ґрунтується на аналізі загального інтелекту як здатності індивіда оперувати поняттями та розв'язувати певні задачі. Справжнім проривом у підході до вивчення мультифакторності та міждисциплінарності інтелекту стали інсайти Говарда Гарднера. Завдяки багаторічним дослідженням Гарднер дійшов висновку, що люди володіють не одним інтелектом, який називають «загальні здібності», а множинним певним «джи-фактором», певними автономними інтелектами. Свою теорію Г.Гарднер вважав однією з багатьох, які дають можливість розглянути людські здібності через призму різних можливостей кожного індивіда.

Використання теорії множинного інтелекту у школі ґрунтується на використанні різноманіття індивідуальних відмінностей і створенні безлічі шляхів для їх розвитку й навчання саме на їх основі.

Один зі способів застосування теорії множинного інтелекту - організація роботи невеликих груп.

Усі дев'ять типів інтелекту можуть бути пов'язані між собою, але будь-який з цих видів людина може розвивати самостійно. У деяких людей прекрасно розвинені кілька здібностей, інші відчувають труднощі у прояві багатьох із них. Більшість із нас знаходяться десь посередині: є одна або кілька здібностей, які ми демонструємо з легкістю, деякі проявляються при звичайних зусиллях і одна або кілька - лише при великих зусиллях

Лінгвістичний інтелект (словесний розум). У школі така дитина зосереджена, любить читати, має великий словниковий запас, більше володіє рідною мовою або соціальними дисциплінами, ніж математикою і точними науками, з легкістю вивчає іноземну мову, добре пише й розбирається у правописі, любить риму й різну гру слів, а також добре формулює й висловлює свої думки. Порада: заохочуйте її обговорювати книги, які ви прочитали разом, грайте з дитиною у слова або настільні ігри, стимулюйте готувати тексти для виступів або запишіть у драматичний гурток. Можлива кар'єра: поет, журналіст, учитель чи юрист.

Логіко-математичний інтелект (числовий/розсудливий розум). Така дитина допитлива, їй цікаво, як усе працює, вона любить цифри й математику (особливо, якщо може порахувати все подумки), ігри-стратегії, шахи, шашки, ребуси або логічні головоломки, а також експерименти, цікавиться музеями природної історії, захоплюється комп'ютером.

Порада: заохочуйте дитину вирішувати різноманітні головоломки, придбайте їй шахи, шашки або нарди, дайте можливість збагнути зміст речей і заохочуйте до постановки запитань. Можлива кар'єра: вчений, інженер, науковий співробітник або бухгалтер.

Просторовий інтелект (візуальний розум). Така дитина легко навчається читати й вивчає діаграми, схеми та карти, мріє навчитись малювати, робити ескізи і створювати 3D-скульптури, любить дивитись кіно й розбирати різні речі, щоби потім скласти їх разом. Порада: надайте їй всі можливості для малювання, розмальовування і дизайну. Забезпечте пазлами й вивченням 3D-режиму (наприклад, вона може пограти в ігри на проходження лабіринтів або відвідати кінотеатр і переглянути фільм чи мультфільм у

режимі 3D); кидайте виклик її креативності, заохочуйте конструювати різні будівлі або одяг. Можлива кар'єра: скульптор, механік, архітектор або дизайнер інтер'єрів.

Тілесно-кінестетичний інтелект (тілесний розум). Така дитина досягає успіху в більш ніж одному виді спорту, активна й не любить сидіти на одному місці, може наслідувати рухи й жести інших людей, любить доторкатись до речей, щоб розглянути їх, отримує задоволення від фізичної активності й має чудову координацію дрібної моторики. Порада: заохочуйте її до участі у шкільних і позашкільних спортивних змаганнях. Розвивайте дрібну моторику (навчіть робити паперові літачки, познайомте з мистецтвом оригамі або нехай вона спробує себе у в'язанні). Запишіть дитину в танцювальний гурток чи спортивну секцію. Можлива кар'єра: танцюрист, рятувальник, хірург, актор або спортсмен.

Музичний інтелект (музичний розум). Така дитина під час виконання музичного твору добре відчуває фальш і з легкістю запам'ятовує мелодії. Вона має приємний співочий голос, проявляє здатності до гри на музичних інструментах, ритмічно висловлюється або рухається, тихенько щось наспівує або насвистує і, швидше за все, особливо чутлива до оточуючих шумів. Порада: заохочуйте її гру на музичних інструментах, створення пісенних текстів, запишіть у шкільний оркестр чи хор або сприяйте вивченню танців народів світу. Можлива кар'єра: музикант, співак чи композитор.

Міжособистісний інтелект (комунікативний розум). Така дитина насолоджується спілкуванням із близькими людьми, є природним лідером, турботлива, допомагає своїм друзям вирішувати проблеми, добре розуміє інтонації голосу, жести, емоції й вираз обличчя інших людей. Порада: заохочуйте її спільні заходи із друзями у школі й поза нею, залучайте до читання книг про різні культури й отримання відповідного досвіду, вітайте її участь у драматичних постановках і рольових іграх, допомагайте вчитись домовлятися та ділитись. Можлива кар'єра: адвокат, психотерапевт, політик, продавець чи вчитель.

Внутрішньоособистісний інтелект (самодостатній розум). Така дитина проявляє почуття незалежності, знає свої сильні та слабкі сторони (здібності й недоліки), краще грає або навчається, якщо залишається на самоті. У неї є свої хобі чи інтереси, вона не схильна багато розмовляти, самостійна, має високу самооцінку й учиться на успіхах і невдачах. Порада: допоможіть їй поставити чітку мету та зрозуміти кроки, які допоможуть її досягненню, заохочуйте до самостійних проєктів і ведення щоденника, забезпечте їй тихе і спокійне місце для обдумування ситуацій та внутрішніх роздумів.

Можлива кар'єра: філософ, вивчаючий або науковий дослідник.

Інтелект натураліста (розум природолюбця). Така дитина охоче розповідає про улюблених домашніх тварин або красиві природні ландшафти, любить відвідувати заповідники й зоопарки, має сильний зв'язок із зовнішнім світом, любить грати на свіжому повітрі, збирати жучків, квіти й незвичайне листя, цікавиться біологією, астрономією, метеорологією або зоологією. Порада: відвідайте з нею музеї, виставки й зоопарки. Заохочуйте до ведення щоденника спостережень, створення гербаріїв і різних колекцій. Долучіть до турбот про домашню тваринку, про дику природу або до догляду за садом. Купіть їй бінокль, підзорну трубу чи телескоп (чи забезпечте систематичний доступ до нього). Можлива кар'єра: робота із тваринами, біолог, астроном або ветеринар.

Екзистенційний інтелект (філософський розум). Така дитина любить думати, міркувати, ставити запитання й піддавати сумніву різні речі. Вона проявляє допитливість до життя і смерті та демонструє філософську обізнаність та інтерес, які

набагато перевищують її календарний вік. Вона, наприклад, ставить такі запитання, як: «Чи одні ми у Всесвіті?». Порада: будьте терплячими до її розпитувань, адже вона може ставити їх знову і знову. Разом читайте книги на теми, які її цікавлять, спілкуйтеся про них на рівні, відповідному її віку. Можлива кар'єра: філософ, духовна особа, учений або письменник.

Дослідження здібностей учнів – одне з ключових завдань у роботі психолога. Для дослідження типу множинного інтелекту за Г. Гарднером у молодшій школі доцільно використовувати скорочений (спрощений) варіант опитувальника, який містить 28 запитань. Розподіл за типами відбувається дещо узагальнено, проте дає можливість визначити найбільш виразний тип інтелекту, властивий учню.

Також валідною та інформативною є діагностична методика Е. Торенса з визначення рівня розвитку креативності та творчого потенціалу. Використовуючи даний інструментарій, можна дослідити не лише тип здібностей дитини, а і її здатність до нестандартного мислення.

Було проведено дослідження серед учнів – 158 респондентів. Розподіл за типом здібностей подано на малюнку.

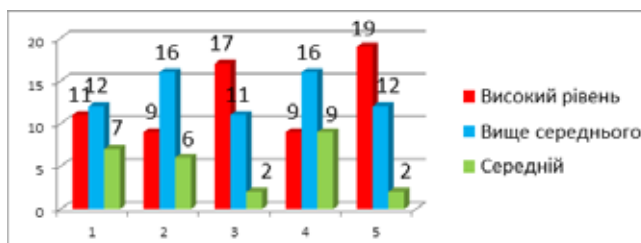
Розподіл за типом здібностей (за методикою Г. Гарднера)

Третина учнів виявили математично-логічний тип здібностей, а також значна частина мають візуально-просторовий, музично-аудіальний та лінгвістичний типи здібностей. Майже половина учнів виявили більше одного типу здібностей, що свідчить про множинність інтелекту та його багатофакторність.

У пілотних класах НУШ кількість учнів із високим рівнем творчого потенціалу та креативності значно переважають інші показники і такі ж показники у контрольних класах. Дослідження дозволяє зробити висновок про ефективність та дієвість інноваційних педагогічних методів у роботі з учнями, які застосовуються відповідно до програми НУШ.

Результати дослідження рівня розвитку творчого потенціалу та креативності (за методикою Е. Торенса)

Дослідження здібностей дитини не має на меті визначення чіткої структуризації майбутнього потенціалу, але покликане допомогти педагогу у виборі методів та засобів для найбільш ефективного подання навчального матеріалу з урахуванням можливостей та задатків учня.

Сучасна парадигма освіти – це не тільки індивідуальний підхід до дитини, а й широкий простір для професійної творчості педагога, від якої значною мірою залежить те, яким змістом, цілями буде сповнене формування неповторного інтелектуального профілю особистості кожної дитини.

Випускник пілотного проекту НУШ: риси та особливості. Майбутній супровід

Упродовж 4-го року навчання здобувачів освіти за програмою НУШ практичним психологом здійснюється моніторинг рівня розвитку пізнавальної активності учнів та рівень загального розумового розвитку учнів (разом з контрольними групами).

За результатами дослідження можна відзначити, що майже половина учнів із пілотних класів мають високі показники пізнавальної активності, в той час як серед контрольних груп лише – чверть учнів.

Дослідження свідчить про сформованість у учнів уміння вчитися, бажання пізнавати нове та розвиватися.

Варто зазначити вміння учнів швидко об'єднуватись у команди, творчо вирішувати навчальні завдання та відчувати настрій один одного.

Тобто в учнів, які навчаються за програмою НУШ, прослідковується розвиток так званих софт скілз, навичок успішної людини, не пов'язаних з академічною успішністю чи когнітивною обдарованістю.

За результатами дослідження загального розумового розвитку, яке здійснюється традиційно за методикою, яка опирається на когнітивну обдарованість учнів та їх академічну тренуваність, учні з пілотних класів виявляють достатні показники розвитку, проте серед контрольних груп є класи, де відсоток високого рівня є більшим, ніж у класах НУШ.

Це не погано чи добре, це є показник особливостей навчальних програм.

Сучасні реалії вимагають нових знань, вмінь від учнів: критичного мислення; креативу; підприємливості; уміння працювати у команді; розвитку емоційного інтелекту.

З цими задачами НУШ справляється досить добре.

Декілька психологічних порад для педагогів 5 класів НУШ

1. Враховуйте особливості вікового розвитку учнів: початок підліткових змін.

2. Зважуйте на те, що здобувачі освіти у переважній більшості мають високий пізнавальний інтерес і водночас добре розвинене критичне мислення: схоластичні прийоми викладу навчального матеріалу будуть зустрінені опором.

3. Випускники НУШ охоче виконуватимуть проекти, працюватимуть і взаємодіятимуть у команді, лише правильно скеруйте їх.

4. Пам'ятайте, за якими б програмами не навчалися діти, кожен з них – це особистість, маленька Людина з притаманними їй особливостями, яка вийшла з виховного середовища своєї сім'ї.

5. Не бійтеся виходити за схоластичні рамки: коли нахненні ви, то надихаєте і своїх учнів.

Практична частина: мій особистий ресурс; реєстр моїх успіхів; 25 пунктів задоволення.